

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה אב בחכמה” (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת בלק (חקת-בלק בחו"ל) תשפ"ג • שנה ג' - גליון ק"ל • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האיצר

מערכת א כלל רא

מי מנה עפר יעקב וגו' (כב, לט).

אפר קרוי עפר

בחולין (פח), בית הלל אומרים, מצינו לאפר שקרוי עפר, שנאמר (לעיל ט, יז) 'ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת' כו'. ובמדרש רבה פרשת בלק (כ, ט) על הכתוב 'מי מנה עפר יעקב', מי יוכל למנות מצות שהן עושין בעפר, 'לא תחרוש בשור ובחמור' (דברים כב, ז) 'לא תזרע כרמך כלאים' (שם שם, ט) 'ואסף איש טהור את אפר הפרה' כו', עכ"ל. הנה דהכתוב אמר 'מי מנה עפר יעקב', והמדרש חושב גם הך ד'ואסף איש טהור את אפר' וגו', והיינו גם כן כנ"ל - דאפר קרוי 'עפר'.

ועיין עוד **רעיא מהימנא** פנחס (רכה) וז"ל: ואוף הכי, איהו מקרב מיכאל דאיהו מים שכליים, עם גבריאל דאיהו אש שכליי, ואיהו מקרב אוריאל דאיהו אור, דהיינו רוח שכליי, עם רפאל דאיהו אפר, דהיינו עפר שכלית כו', עכ"ל, נראה דגם הרעיא מהימנא פ"ן לזה דאפר קרוי עפר וכן"ל.

אוצרות יוסף

דרוש ד

בנחלים נטיו כגנת עלי נהר כנחלים נטע ד' כנדרים עלי מים (פ"ו).

תורה ונחלים עניינם טהרה דהיא אחדות

תורה עניינה אחדות, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום' (משלי ג, יז) - היינו איחוד. ונקראת התורה 'שלום', כמבואר בברכות (ת.ה) על הכתוב (תהלים נה, ט) 'פדה בשלום נפשי' - כל העוסק בתורה כו', עיין שם. ונזכרת עוד דברי הבראשית רבה פרשת וירא (מט, יא) על הכתוב (בראשית יח, כז) 'ואנכי עפר ואפר', עיין שם בסוף המאמר דאמר, מילתיה דרבי יהודה בן פיז אמר, הוא עפר והוא אפר, עיין שם. ועיין עוד רש"י תענית (טו, ד"ה אפר מקלה) דכתב, אפר סתם הוא עפר, דכשם שאפר קרוי 'עפר', דכתיב 'מעפר שריפת החטאת' - כך עפר קרוי 'אפר' סתם כו', עכ"ל.

ולכן נמשלו אהלים לנחלים המעלים את האדם מטומאה לטהרה - גמרא ברכות (טז), וזהו גם כן ברמב"ם הלכות ספר תורה (פ"ה ה"ח) דאפילו נדה וטמא מותרים

לאחוז בספר תורה, דאין דברי תורה מקבלים טומאה, עיין שם.

בית האיצר

מערכת א כלל קטז

ותקראו לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וגו'. ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ד' בישאל (כה, ב-ג).

מקיימים עבודה זרה למת רק למה שכתוב בפסוק

עיין תוספות עבודה זרה (לב: ד"ה והיוצא) וחולין (יג: ד"ה תקרבת), דהיקשא ד'ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים' (תהלים קו, כח), דאקיש רבי יהודה בן בתירה (גמרא שם ושם) לענין טומאה, מה מת מטמא באהל - אף תקרבות עכו"ם מטמאה באהל, רבנן לא דרשי היקשא לענין טומאה, רק לענין איסור אכילה והנאה, עיין שם בתוספות עבודה זרה שכתבו וז"ל: ור"י פירש, דלענין איסור אכילה והנאה דמשמע קרא - לא פליגי דכל תקרבות עבודת אלילים אסור בהנאה מדאיתקש למת, כי פליגי לענין טומאה, דרבי יהודה מקיש למת אף לענין טומאה כו', עכ"ל.

ועיין חידושי התם סופר שם (עבודה זרה בתוספות שם), דהקשה לרבנן דרבי יהודה בן בתירה - הא אין היקיש למחצה (נדרים ז, א). ולא קשיא מידי לענ"ד, דלא דרשינן ההיקיש כי אם לענין מה דאישתעי ביה קרא, ואם כן שפיר דרשינן התם נמי היקשא רק לענין אכילה והנאה דמשמע קרא, וכלשון התוספות הנ"ל.

גלויני הש"ס

סנהדרין סד.

ויצמד ישראל לבעל פעור וגו' (כה, ג). על שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי וזו היא ענדתו (פ"ג).

עבודה זרה חמורה משאר עבירות

שלא הולכים בה אחר כוונתו

איתא בגמרא סנהדרין (סד), הפוער עצמו לבעל פעור - הרי זו עבודתו, אף על גב דמכיין לבווי.

אוצרות יוסף

דרוש ח

ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקדק את שניהם את איש ישראל וגו' (כה, ח).

הריגת זמרי ועכן - מדרגה חמישית

ההודאה הוא מדרגה חמישית. ולכן הריגת זמרי הוא מדה חמישית, עיין ילקוט תהלים (רמז תרסג ד"ה ד"א) ו'חרפה לא נשא על קרובו' (שם טו ג) הוא מדה חמישית, ונדרש על הריגת זמרי, עיין שם. ועל כן גם כן עכ"ל דעשה כמעשה זמרי - ש"ס סנהדרין (מד:), לכן גם כן מיתתו דרגא חמישית, ועל כן אמר לו 'הושיע' לתן לו תודה' (והושע ז, יט; ראה שם מג), כי בחמישי הוא עניין ההודאה, ודו"ק.

א) שם פיסקא ג כתב: "...העניין דהמזבח הוא מקוה טהרה במשלח בו האור - עיין זבחים (מג), משום דהמזבח עניינו האחדות וכמו שכתבתי כמה פעמים בשם המהר"ל מפראג ז"ל (נתיבות עולם נתיב השלום פרק ב ד"ה ופסק)... ועל כן בהיות המזבח עניינו האחדות שהוא מאחד את ישראל, לכן הוא גם כן מקוה טהרה", ראה עוד שם בהמשך דבריו.

ב) שם פיסקא ג כתב: "הטומאה עניינה שניות... וזהו העניין רבני אלעזר שהחזיק במחלוקת (עיין בבא מציעא טט) - דהוא פירוד ושניות, לכן הביאו כל הטרות שטירה ושרפום לפניו (שם), דטהרה עניינה אחדות, היפוך הטומאה - שניות", ראה עוד שם.

ה) באוצרות יוסף דרוש ח פיסקא א-ב, כתב: הנה אנו מוצאים היות ההודאה לו יתברך, היא מדרגה חמישית בקדושה, שכן

ברכות שבח דתפלת שמונה עשרה - דהם שלש ברכות הראשונות ושלש האחרונות כמבואר שלהי אין עומדין (ברכות לז), הנה הברכה החמישית בברכות השבח הוא 'מדיים אנתו לך' כו'. וכן בש"ס ברכות (ג), ואמר רבי חלבו כו', כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, שנאמר (ירמיה לג, א) 'קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו ד' צבאות' כו', הרי דהקול החמישי הוא 'הודו' - הודאה. ולהיותו הקול האחרון - והאחרון כולל תמיד כל שלפניו (עיין נצח ישראל פרק י ד"ה ועוד), ועל כן הוא הקול העיקרי, ועל כן עיקר ענין משמח חתן הוא ההודאה. ועל כן זהו דאיתא שם אחריו זה, רבי אבהו אמר כאלו הקריב תודה, שנאמר (ירמיה שם) 'מביאים תודה בית ד', והוא כנ"ל דמשמח חתן עיקר ענינו ההודאה לו יתברך. ובהמשך הדרוש הפליא רבינו עוד בביאור ענינים רבים שענינם ומהותם מדרגה חמישית - הודאה, ראה שם.

בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע, זכה ויצאה ממנו רות,
שיצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ובתשבחות (נזיר כג: וברש"י).
פנינים בענין שירות ותשבחות של דוד המלך ע"ה
ממשנתו של רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע
~ מתוך: אוצרות יוסף דרשות; מאמר דוד; גליוני הש"ס ~

תמיד, ואם כן הרי תמיד צריך לראות כאילו שכנה כנגדו, ולאו דווקא בשעת תפלה. אך דכתוב זה - 'שויתי גוג' - הרי אמרו דוד, והוא הרי היה תמיד עניינו 'תפלה', וכמו שאמר 'ואני תפלה' דעצמותו היתה 'תפלה', והעצמות הרי הוא תמיד וכנ"ל, ואם כן שפיר הא אין לימוד רק על שעת תפלה, דאף שאמר 'תמיד', הרי הוא היה תמיד 'תפלה', ודו"ק היטיב מאוד.

ואם כן כיון דדוד היה תמיד 'תפלה', ובתפלתו הרי היה 'עת רצון' - דוודאי נתקבל מבוקשו שבשעת תפלתו יהיה 'עת רצון', וכיון דהיה תמיד 'תפלה', אם כן הרי היה תמיד 'עת רצון' בימיו, ואם כן כיון דהיה בימיו תמיד 'עת רצון', אם כן הא לא היה עידן ריתחא כלל בימיו, רק אדרבה היה תמיד 'עת רצון' דהוא היפוך עידן ריתחא, ואם כן נמצא דלא היה צורך כלל בבית המאחד, ועל כן לא נבנה דבית ברימיו, כי בקדושתו ומעלתו הגדולה שהמשיך תמיד 'עת רצון', לא היה צורך בבית המאחד כלל, ודו"ק היטיב מאוד.

תפלה בספירת המלכות - ולכן אמר דוד 'ואני תפלה' שגם הוא בחינת המלכות

בש"ס מגילה (ה): ביארו שם טעם סמיכות י"ח ברכות דשמונה עשרה זו לזו. ואמרו שם בטעם סמיכות הברכות 'ולירושלים עירך' וכו', 'את צמח דוד' כו', 'שמע קולנו' כו' [וברכת 'שמע קולנו' נקראת (שם ה) 'תפלה', כמו שאומרים בה 'וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו', כי אתה שומע תפלת' כו', ומסיימין 'ברוך אתה ד' שומע תפלה'], וז"ל הגמרא: והיכן מתרוממת קרנם (של צדיקים המכונים בברכת 'על הצדיקים') - בירושלים, שנאמר (תהלים קכב, ו) 'שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך', וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, שנאמר (הושע ג, ה) 'אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ד' אלקיהם ואת דוד מלכם', וכיון שבא דוד באת תפלה, שנאמר (ישעיה נ, ו) 'והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלת', עכ"ל הגמרא.

והנה פה מפורש דספירת המלכות נקראת 'תפלה', וזהו ענין אומרים ז"ל וכיון שבא דוד באת תפלה כו'. כי דוד הוא הוא בחינת המלכות (עיי' זוה"ק וירא צט: זוה"ק וישב כט:), וכל אלה השלשה דברים יחד הם בחינת המלכות, דירושלים הוא גם כן בחינת המלכות (עיי' זוה"ק לך לך צד: תיקון' תיקון ו כג.).

והנה בידעך זה, אזי תבין מומילא דברי הפסיקתא דרב כהנא (רבתי, פסיקא דלמנצח על נגינת ט, א) וז"ל: אף על פי ששנו רבותינו (עיי' עירובין סה), הבא מן הדרך פטור מן התפלה, וכן אם היה במקום סכנה (עיי' ברכות כה:), אבל דוד לא היה עושה כן, אלא בכל מקום שהיה הולך לא היה מונע עצמו מן התפלה, מנין - כמה שקראו בענין 'למנצח על נגינת לדוד' (תהלים סא, א) כו', עכ"ל.

והדברים מובנים מאליהם, כי בהיות דוד מדתו המלכות סוד התפלה, לכן לא היה אפשר לו למנוע את עצמו בשום מקום מדבר שהוא עצמו מודתו.

ובספרי חכמי האמות (עיי' זוה"ק תרומוה קנו: שם תזריע מט:): כתבו בטעם הכתוב שאמר דוד על עצמו 'ואני תפלה' וגו' (תהלים קט, ד), וקשה, דהוה ליה למימר 'ואני מתפלל', ומה זה לשון 'ואני תפלה'. וכתבו הכוונה, שהוא עצמו סוד התפלה מדת המלכות, ולכן אמר 'ואני תפלה' ולא 'ואני מתפלל', ודו"ק.

והמילוי שלה אשר היא מקבלת, הנה הוא סוד מילוי השם שלה א"ד, ועל כן דוד המלך ע"ה שהיה בחינת המלכות (עיי' זוה"ק וירא צט: זוה"ק וישב כט:), לכן הרבה בשירות ותשבחות כדי להמשיך לה הברכה השלימה על ידי השירות ותשבחות שאמר לו יתברך, וקיבלה על ידו תכלית הברכה דהוא המילוי בשלימות (עיי' זוה"ק תולדות קמב:), והמילוי השלם הנה הוא עולה תר"ו כנ"ל. וזהו ענין השם 'רו"ת', כי רות עצמה כבר היתה זה בשורש, אלא שבה היה בשורש ובהעלם עדיין, ודוד היה זה בפועל ובהתגלות, וזהו שרמזו ז"ל שהיתה נקראת 'רות' על שם שיצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא כו', ודו"ק היטיב.

דוד שהיה בתמידות 'תפלה' ו'עת רצון' לא נצרכו בימיו למקדש

ר"ק אתה לא תבנה הבית' (מלכים א ה, ט). יש לומר, דמה שלא נבנה הבית בימי דוד, היינו דענין הבית לאחד את ישראל (עיי' נתיבות עולם נתיב השלום פרק ב ד"ה ובפרק), וצורך האיחוד, דכתב (תהלים י, יב) 'ק"ל זועם בכל יום', וכתב (נחום א, ו) 'לפני זעמו מי יעמוד', לא קשיא, כאן ביחיד כאן בציבור - ש"ס פרק קמא דעבודה זרה (ד). וכתבתי כבר דעל יחיד אינו זועם, דאי אפשר לעמוד בזעמו, דבשעת זעם - עידן ריתחא, הרי ענשין אעשה וכש"ס מנחות (מא), ועל כן יחיד - דאין לך אדם בישראל שאינו מחויב עשה כמבואר בזבחים (י, א) - אי אפשר לעמוד בזעם, ורק ציבור - דעשה החסרה לזה נשלמת על ידי האחר שקיימה, ונשלמים זה על ידי זה (ראה שב דנחמתא אותה הפסיקא יז), לכן יש זעם, דיכולים לעמוד בזעם. ועל כן זהו הענין שצריכים לבית שיאחדם, מפאת הזעם שיש בציבור, וצריך לאחדות - שיושלמו בעשין החסרים זה על ידי זה, דנחשב קיום של האחר כאילו קיים הוא, כיון שהם מאוחדים יחד, ודו"ק.

ועל כן זה רק כאשר יש זעם על הציבור על כל פנים, ומה שאין כן בימי דוד המלך ע"ה שאמר (תהלים סט, יד) 'ואני תפלת לך ד' עת רצון', ובירושלמי מכות (פ"ב ה"ו), אמר דוד, בכל עת שאני מתפלל לפניך יהיה עת רצון. והנה דוד היה ענינו תמיד 'תפלה', וכמו שאמר (שם קט, ד) 'ואני תפלה' - ולא אמר ואני מתפלל, והיינו דעצמותו היה 'תפלה' (עיי' אבן עזרא וד"ק שם ד"ה ואני), וכיון דעצמותו היה זה, אם כן מומילא הרי היה זה תמיד (עיי' רש"י שם ד"ה ואני), דהעצמות הרי הוא תמיד (עיי' נצח ישראל פרק יא ד"ה הסבה הג').

וזהו בש"ס סנהדרין (כב), המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכנה כנגדו, שנאמר (שם טז, ח) 'שויתי ד' לנגדי תמיד'. ולכאורה איך הלימוד מכתוב הנ"ל על המתפלל דייקא, הרי בכתוב נאמר 'שויתי ד' לנגדי

בשכר הקרבנות זכה בלק שיצא ממנו ענין הודאה

הנה גוף הדבר שכתבתי בקונטרס הקדום (אוצרות יוסף דרוש פ' פסקא ה) דהקרבנות בכלל - עניינם הודאה, מובן בזה ש"ס נזיר (כג), שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק - זכה ויצאה ממנו רות. וברש"י: ויצאה ממנו רות - שיצא ממנו דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות, עכ"ל. והיינו דבשכר קרבנות דעניינם הודאה זכה ויצא ממנו ענין השבח וההודיה לו יתברך, וגם דוד עצמו הוא מבעלי הודאה, ושמו 'דוד' מלשון הודיה, וכמו שכתבתי כבר באות הקדום (שם דרוש ה פסקא א).²

שכר הקרבן הוא השבח וכן השבח מביא לתפלה שבמקום קרבן

גמרא ברכות (כג), לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל.

עיי' הוריות (י): שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות. וברש"י: שיצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. הרי דשכר קרבן הוא השבח, וכאן הוא גם כן מעין זה, ואך בהיפוך, דהשבח מביא לידי תפלה דהיא במקום קרבן (עיי' ברכות כו.).

על ידי שירות ותשבחות המשיך דוד ברכה למלכות

בש"ס ברכות (א): 'רות' (רות א, ד), אמר רבי יוחנן, שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות, ומנא לן דשמא גרים כו', עד כאן. פירוש, שנקרא שמה רות משום שזכתה כו'. והענין כי רותה הוא ענין שביעה ומילוי (ראה תהלים כג, ה) ורש"י ורד"ק ד"ה כו"ס), והנה שם המלכות הוא א"ד (עיי' זוה"ק וירא יא: שערי אורה שער א, ונאראש תרמג דף ד'), ומילוי זה השם כזה אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד עולה המילוי לבד מספר תר"ו. והנה על ידי שירות ותשבחות שאמר דוד המלך ע"ה לו יתברך המשיך למדת המלכות הברכה והשפע ונעשית מליאה ברכת ד', כי ענין השיר הוא בבחינתה (עיי' זוה"ק בהר קט: ליקוטי הש"ס להאר"י ז"ל מסכת מגילה ד"ה אמר).

ועל כן התורה שבעל פה שהיא גם כן בבחינתה (הקדמת תיקון יז: שערי אורה שם דף יד:), נקרא גם כן שיר, בטעם 'ובלילה שירו עמי' (תהלים כמ, ב); ראה עבודה זרה ג). וזהו שאמרו ז"ל (מדרש שוחר טוב שם א, ט) שדוד המלך ע"ה ביקש שהעוסק בספר תהלים יהא חשוב כעוסק בנגעים ואהלות, דהם הלימוד היותר גדול וחמור שבלימוד המשנה תורה שבעל פה (עיי' סנהדרין סז:).

א דעבודת הקרבנות בכלל - עניינה הודאה לו יתברך, וכמבואר בש"ס מגילה (ה) עבודה והודאה חדא מילתא הוא, עיי' שם. ועל כן גם כן התפלה דהוא במקום קרבן (עיי' ברכות כו), גם כן עניינה הודאה, וכדילפינן בברכות (כג) מקרא ד'אך צדיקים יודו לשמך' ובתריה 'ישבו ישרים את פניך' (תהלים קמ, יד) דצריך לישב ולשהות שעה אחת אחר התפלה, הרי דמפרשינן 'יודו' אתפלה, והיינו דתפלה עניינה הודאה, לשון רבינו שם.

ב ז"ל רבינו שם: "...מבואר במדרש שיר השירים רבה (ד, טא) ועיי' מדרש ונא שם ד, ע, על הכתוב (שיר השירים ד, ד) 'כמגדל דוד צוארך' - זה המקדש שנתנו בן הודיה למקום, היינו דדרשי תיבת 'דוד' מלשון 'הודיה'...".
ג בגמרא שם: "אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה, הקדוש ברוך הוא מושיע עליו חוט של חסד ביום, שנאמר (תהלים מב, ט) 'יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירו עמי', מה טעם 'יומם יצוה ד' חסדו' -

אוריא דארץ ישראל בבית הכנסת

בבית הכנסת ובבית המדרש - אפילו בחוץ לארץ - שורר אוריא דארץ ישראל | הדר בארץ ישראל מאריך ימים כי שואב לגופו אור קדוש - וכן השואב אור של דברי קדושה בבית הכנסת | גם המתפלל במנין - יתפלל דוקא בבית הכנסת מפני האור הקדוש שבו | דין אור בית הכנסת ובית המדרש אם נחשב כמותם - תלוי בדין אור ארץ ישראל אם נחשב כארץ ישראל ממש

דן אודות אור בית המדרש ובית הכנסת, ומחדש, דכיון שיש לאור זה מדרגת ומעלת ארץ ישראל, גם דינו למעשה יהיה תלוי בדין אור ארץ ישראל.

תחילה מביא רבינו ז"ל ראייה מדברי הירושלמי במסכת מגילה (פ"ג ה"א): "אמר רבי חייא בר בא, רבי יוחנן מיקל לנשייא דשטחין בגדיהון על אוריא (רבי יוחנן היה מקלל לנשים השוטחים בגדיהם באור בית המדרש)". ומוכח מכאן, דאור בית המדרש קדוש כבית המדרש. אך רבינו מסתייג מראיה זו ומוסיף, שיש לומר, "דאפילו אם אין האור קדוש, עם כל זה בזיון הוא לבית המדרש אם שוטחין על אורו בגדים".

אך לאחר מכן מסיק, דיש לומר שספק זה לגבי בית המדרש ובית הכנסת, תלוי בדין אור ארץ ישראל אם דינו כארץ ישראל ממש.

דהנה "בגטיין" (י: מייית משנה דחלה (פ"ב מ"ב), עפר חוץ לארץ הבא בספינה לארץ, חייב במעשר ושביעית (שהנהרות שבארץ ישראל הרי הם כארץ ישראל (ראה שם ח.)). אמר רבי יהודה, אימת, בזמן שהספינה גוששת (מגששת בקרקע, שאין המים עמוקים), אבל אין הספינה גוששת פטור כו'. אמר רבי זירא, עציץ נקוב המונח על גבי יתדות, באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן (לרבנן אוריא כמאן דמנחא דמיא, ולרבי יהודה לא מיחייב במעשר מדאורייתא עד דמנחא אארעא, רש"י). אמר רבא, דילמא לא היא, עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם אלא בספינה - העשויה לברוח, אבל עציץ - שאינו עשוי לברוח, לא. אי נמי, עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא בספינה דלא מפסיק אוריא, דמאי כי ארעא סמיכתא דמאי, אבל עציץ דמפסיק אוריא, לא... עכ"ל הגמרא.

"הנה דלרבי זירא תלוי דין אור ארץ ישראל אם הוא כארץ ישראל - בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן, ורבא דחי דלא תלי בהכי, ועיין שם בתוספות (י: ד"ה דילמא)".

וכן גם לגבי אור בית המדרש ובית הכנסת, יש לומר דתלוי בפלוגתא הנזכרת אי אור ארץ ישראל כארץ ישראל דמי. וזה על פי גמרא ברכות (נ.א), אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סבי בבבל, תמה ואמר, מכדי למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה' כתיב (דברים יא, כא) כו', כיון דאמרו ליה קא מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו כו'. ומוכח דבתי כנסיות יש להם מדרגת ומעלת ארץ ישראל".

על האדמה, אבל בחוץ לארץ לא, כיון דאמרו ליה דקא מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר האי דאהני להו".

וזו לשונו: "הענין הוא, דהנה החיות הוא מצד הקדושה הנקרא עץ החיים, כי ס"א נקרא סטרא דמותא, והנה בארץ ישראל האור הוא קדוש, ולכן הדר בה הוא מאריך ימים, לפי ששואב לתוך גופו אור קדוש וחי, ובפרט העוסק בשם בדברי קדושה, דהיינו תורה ומצות, ובפרט מצות התלויות בארץ, שההבל היוצא מן האדם בעת עסקו בדברי קדושה הוא קדוש ומצטרפת הקדושה של הבלו עם קדושה העצמיות של אור ארץ ישראל, ולכן השואב מן האור ההוא הוא בריא וחזק ומאריך ימים. וזהו שכתוב 'למען ירבו ימיכם' אחר קבלת עול מצות.

"והנה ידוע שבית הכנסת היא מקדש מעט, כי תמיד עוסקין בבית הכנסת בדברי קדושה, נמצא האור של בית הכנסת הוא קדוש, ועל ידי ששואב האור ההוא הוא בריא וחזק ומאריך ימים. וזהו דאמרו כיון דאמרו ליה דקא מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, דהיינו בבוקר מקדימין לכנס לבית הכנסת בהשכמה ובערב מאחרין בבית הכנסת, כלומר שיושבים בבית הכנסת כל היום ושואבין שם אור קדוש, ועוד שהאור הנשאב לתוך גופם עוזרם לעבודת ה' ולפיכך מאריכים ימיהם".

וכן מצינו להגה"ק בעל 'נודע ביהודה' ז"ע בספר 'דרושי הצל"ח' (דרוש כג - דרשה לשבת שובה אות ש) שעורר את העם להתפלל דוקא בבית הכנסת מפני האור השורר בו שהוא דומה לקדושת ארץ ישראל: "כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לתוכו להתפלל נקרא שכן רע (ברכות ח.א). ואף שמתפלל במקום איזה בית במנין, שאינו דומה קדושת בית הכנסת שהוא מקדש והקב"ה מצוי בו, וכשואב נכנס לבית הכנסת יצר הרע נעקר מלבו ודומה לקדושת ארץ ישראל, עולה למעלה במסלה העולה בית אל, כי השר אין לו שליטה על אור בית הכנסת, מה שאין כן כשמתפלל בבית שחסר כל המעלות ומכל שכן אם מתפלל ביחידי בלי מנין...".

בספר 'בית האוצר' (מערכת א כלל כב) מאריך רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ל לדון בגדר אור, "אם אור של דבר נחשב כדבר עצמו", ובין הדברים

הרה"ק רבי משה גרינוואלד זצ"ל אבד"ק חוסט ובעל 'ערוגת הבשם', דבוק היה בלב ונפש ברבותיו הצדיקים מבעלזא ז"ל ועוסק רבות בהסתופף בצל קדשם, על אף שהוא עצמו היה צדיק נשגב, גדול בתורה ועצום בקדושה.

באחת מנסיעותיו, כאשר שהה בבעלזא בסביבת בית הכנסת הקדוש דשם, התלהב ה'ערוגת הבשם' וקרא באזני תלמידו הרה"ג ר' ברוך הענדלער ז"ל: "אה! אוריא דארץ ישראל!".

לאחר מכן, כשנכנס ה'ערוגת הבשם' אל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ל, אמר לו הרה"ק את הדברים האלה: "חוסט'ער רב! זקני ז"ל (הרה"ק מהר"ש מבעלזא ז"ל) שהקים את בית הכנסת, אמר שמכאן - ממול בית הכנסת ועד לארץ ישראל, אינו מפסיק שום דבר טומאה, וממילא יש כאן אוריא דארץ ישראל...".

שנים רבות לאחר מכן נשמע הדבר בבית המלך שנית. היה זה כאשר בנו של הרה"ק מהרי"ד ז"ל, הרה"ק מהר"ם מבילגורייא ז"ל, היה בחור צעיר לימים, ובאהבתו הרבה את התורה שקד על דלתותיה יום יום בהתמדה עצומה, שעות על גבי שעות בין כותלי בית המדרש והגה בתורה.

היו אלו ימי הכפור, הנער העילוי לא שעה לשום דבר העלול להפריע לו מלימודו, וגם הקור העז ששרר בהיכל בית המדרש לא עמד בעדו. אמו הצדקנית ע"ה דאגה לגופו החלוש של בנה היקר, ועל כן פנתה אל בעלה הרבי, ושאלה האם לא עדיף לקרוא לילד שיחזור וילמד בבית המוסק והחם, כדי שלא יזיק לו הקור לבריאיותו.

נענה לה הרה"ק מהרי"ד ז"ל: "הלא בבית המדרש שוררת אורית וקדושת ארץ ישראל, ובארץ ישראל הרי לא כל-כך קר, מוטב איפוא שיוסיף ללמוד בבית המדרש וישאף מאוריא דארץ ישראל...".

בספר 'יסוד האמונה' להרה"ק רבי ברוך מקאסוב ז"ל תלמיד הבעל שם טוב הקדוש ז"ל (ליקוטי ש"ס, ברכות ז"ה אמרו) ביאר בהרחבה את הענין שבבית הכנסת ובבית המדרש יש אוריא דארץ ישראל, וביאר בכך את דברי הגמרא: "אמרו לו לרבי יוחנן, איכא סבי בבבל, תמה ואמר 'למען ירבו ימיכם וגו'

בטלים בבית הכנסת, כמה הוא פוגם ומזיק את עצמו ולאחרים השואבים אירו לתוך גופם הטמא, נמצא הוא גורם להם היוק בין לגופם ובין לנשמתם, לפי שהאור הרע מזיק להם, לפי שהוא מעופש וטמא ולנשמתם מזיק גם כן, לפי שהטומאה היא מחוקת ועורת ליצר הרע רחמנא ליצלן, וכל אחד יכול להוכיחו על זה באמור לו: לאו כל כמיך להזיק לאחרים לגוף ולנפש".

ב"ה, כי האור משם נקרא אוריא דארץ ישראל המחכים, וכתבי הן יראת ה' היא חכמה, וכן אמרו רז"ל עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות לקבוע בארץ ישראל, ובחוץ להם קשה הדבקות, כי מקרי אור ארץ העמים".

ג) ספר 'פרשת גדולת מרדכי' (חלק א עמוד נ.ו).
ד) ומוסיף שם תוכחת מוסר: "ומכאן תבין המדבר דברים

א) ספר 'שיח זקנים' (חלק ו עמוד צא) מפני נכדו הרה"ח ר' משה הענדלער שליט"א.

ב) ראה בספר 'זכרון זאת' (עמוד צה) להרה"ק רבי יעקב יצחק ז"ל הרבי מלובלין: "מי שיש לו דביקות גדול בהבורא ב"ה, גם בדרך ובעיר ובכל מקום הוא זוכר אותו ויתברך, מה שאין כן מי שאינו דבוק, כ"א בית הכנסת ובית המדרש יכול לזכור בהבורא

אם שייך 'שהיה כבר' בלשון פעולה

בגמרא גיטין (מב), ודילמא 'עבדיי' - שהיו כבר.

עייני עירובין (ט), 'ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים ב' (ישעיהו סו, כד), 'שפשעו' לא נאמר, אלא 'הפושעים' כו'. וקשה, דילמא הכוונה 'הפושעים' - שהיו כבר. ויש לומר, דרק בשם של דבר שייך לומר שהיה כבר נקרא בשם זה, מה שאין כן בפעולה - כמו 'פושע', שהוא על משקל פועל, לא שייך לומר שפעל כבר, דלשון פועל - בהווה משמע, ודו"ק.

ואולם גם בכזה מצינו בזבחים (קו); 'את זבחים אשר הם זבחים' (ויקרא יז, ה) - זבחים שהתרת לך כבר. נראה דמפרש תיבת 'זבחים' לשון עבר, שהיו זבחים כבר בשעת היתר במה, ועיין שם ברש"י (ד"ה מכאן).^א

ועיין בית שמואל אבן העזר (סימן קכח ס"ק ו), דלשון 'הדרה' יש לפרש שהיתה דרה שם כבר, אף דעכשיו אינה דרה שם. וצריך עיון גם כן מהך דעירובין (ט).

בנו ובתו של אדם אם חשובים כגופו

הנה, מה שכתבו התוספות גיטין (מה. ד"ה דלא), שאני אשתו דהוי כגופו יותר מבתו כו', משמע קצת דגם בתו היוצאת מחלציו חשיבא גופו, אלא דאשתו חשיבא גופו טפי. ועיין ברכות (כד). וכתובות (סו).^א. ועיין שו"ת חוט המשולש [הקדום, הספח לשו"ת תשב"ץ] (טור א סימן ד"ה ואף), דאף על גב דאין לאחר לברך ברכת הגומל על רפואת החולה, רק החולה עצמו הוא שמברך, מכל מקום בחלה בנו ונתרפא יכול האב לברך, דשאני בנו דחשוב כגופו ויותר מגופו, עכ"ל. ומה שכתב עוד דהוא 'יותר מגופו', לא ידעתי לו מקור, זולת מסברא, דאדם חס וחש על בניו יותר מעצמו.

ועיין מה שהבאתי בגליון נדרים (כז). משו"ת תשב"ץ (ח"א סימן א עמוד יא ד"ה עה) להיפוך מהך דשו"ת חוט המשולש, עיין שם שהעתקתי דברי התשב"ץ לעניין גט מעושה (עיין גיטין פח), דחשיב מעושה רק בעישוי גופו, אבל בעישוי בנו, אפילו רצו להרוג בנו אם לא יגרש הוא את אשתו - לא חשיב גט מעושה, דמעושה היא רק בגופו, משום ד'עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו' (איוב ב, ד), עיין שם. ועיין עוד נדרים (לט), דאף על גב דמן חיותא לא אדריה, מכל מקום מחיותא דבנו אדריה, עיין שם היטב בר"ן (ד"ה מיתבי).^א

בהיתר לפדות תלמיד חכם יותר מכדי שויו תוספות בגיטין (מה. ד"ה דלא) כתבו: ורבי יהושע בן חנניה דפרקיה להווא תינוק בממון הרבה בהניזקין (שם נח), לפי שהיה מופלג בחכמה.

עיין שו"ת רדב"ז (ח"א סימן תצח ד"ה ולענין), הטעם דמותר לפדות תלמיד חכם ביותר משויו, דכיון דרק מפני היותו תלמיד חכם פודין אותו ביותר כו', לא שייך חששא דלא ליגרבו ולייתי טפי (עיין שם מה), דלאו בכל אתר שכיחי תלמידי חכמים, ואם יש - אין השבאים מכירים אותם, ולכן כשפודין תלמיד חכם ביותר משויו, צריך להודיע לשבאי שמפני שהוא תלמיד חכם נותנין בו כל כך, עכ"ל.

ועיין עוד שם (ח"ב סימן תרכח) חידוש, דכשם שחייבין הציבור לפדות תלמיד חכם יותר מכדי שויו מפני כבוד התורה, כך חייבין לפדות מקום כבוד ישיבתו בבית הכנסת, עיין שם היטב. ועיין שו"ת חכם צבי (ח"א סימן ע"ה ואם תאמר והא).^א

חזרת קרקעות ביובל - קנין חדש בקו"ע או סילוק הקנין הקדום בשו"ת

מה שכתב כבוד קדושתו, דחזרת קרקעות ביובל הוי הפקעת ממון בקום ועשה, אינו מבורר. דהא בזמן שהיובל נוהג - אין ללוקח רק קניין פירות, כמבואר בדוכתי טובי (גיטין מה; ערכין כו); ואם כן הוא רק כשכירות לזמן - דבכללות זמן השכירות הקרקע חוזרת מאליה למשכיר, והכא נמי בואו היובל נפקע זכות הלוקח מאיליו, וממילא הקרקע של בעלים הראשונים.

ויש לומר דתלוי בפלוגתא דרב ושמואל - גיטין (מד); דמוכר שדהו בשנת היובל עצמו - אי מכורה ויוצאה או אינה מכורה כל עיקר. דלמאן דאמר דמכורה ויוצאה, סבירא ליה דאפקעתא דיובל אינו הסתלקות הקנין הקדום, רק שהתורה חוזרת ומקנה השדה מלוקח למוכר, ועל כן גם ביובל עצמו שייך זה - קניין וחזרת קניין, ועל כן סבירא ליה דמכורה ויוצאה. ומאן דאמר דאינה מכורה כל עיקר, סבירא ליה דכח היובל הוא סילוק הקניין הקדום, ואם כן זה הוראה על היות בלתי שייך מציאות עניין הקניין ביובל, ועל כן שפיר ביובל עצמו אין הקניין מתחיל לחול, ודו"ק, ויש להאריך בזה, ואין כאן מקומו.

א) שכתב: 'דמדכתיב 'אשר הם זבחים' משמע שהיו עומדים לישחט בבמה...'
ב) שכתב בגט 'הדרה במקום פלוני', ועכשיו דירתה במקום אחר.
ג) דברים אלו נכתבו אל: "מחוטני הרב הגאון הקדוש מהו' ישראל מקאצק שליט"א" (אדמור מקאצק-פילוב זצ"ל, ראה אודותיו באוצרות יוסף שביעית בזמן הזה, מבוא ספרי דבי רב' עמוד 32 הערה ל).
ד) דמוכח שם שרק באשתו אומרים שהיא כגופו ולא בבניו. וראה עוד אתונה דאורייתא כלל ח פיסקא נו, ובגליוני הש"ס כתובות כ. ד"ה עצמו.
ה) שכתב: 'דכי אמרינן מן חיותיה לא אדריה, מסתמא הוא דאמר הכי, אף על גב דלא פריש, דאי בעינן דפריש... אלא ודאי בסתמא עסקינן וסתם הוי כמפרש לגבי דידיה אבל לא לגבי דבריה', עיין שם. הרי דבסתמא לא אומרים שבנו חשיב אצלו כגופו.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטעדן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com